

12. Есть мнение, что в борьбе между императором и Вардой Фокой херсониты стали на сторону последнего, а Владимир, совершая поход на Корсунь, действовал по просьбе и в интересах Василия II (Поппэ А.В. О причине похода Владимира Святославича на Корсунь в 988 – 989 гг. // Вестник МГУ. 1978. С. 45 – 58). См. подробнее: Зубарь В.М., Павленко Ю.В. Херсонес Таврический и распространение христианства на Руси. К., 1988; Сорочан С.Б., Зубарь В.М., Марченко Л.В. Жизнь и гибель Херсонеса. – Харьков, 2000. – С. 281 – 306.
13. Якобсон А.Л. Раннесредневековый Херсонес // МИА. – 1959. – № 63. – С. 64 – 65; Пятыхева Н.В. "Земляной путь" рассказа о походе Владимира на Корсунь // СА. – 1964. – № 3. – С.104 – 114.
14. Колчин Б.А., Хорошев А.С., Янин В.Л. Усадьба новгородского художника XII в. – М., 1981.
15. Кеппен П. Список русским памятникам, служащим к составлению истории художеств и отечественной палеографии. – М., 1822. – С. 35, 73, 74, 84; Беляев С.А. Корсунские двери новгородского Софийского собора // Древняя Русь и славяне. – М., 1978. – С.307; Якобсон А.Л. К изучению корсунских врат в Новгороде // Памятники культуры. Новые открытия: Ежегодник, 1981. – Л., 1983. – С. 345. Ср.: Мурзакевич Н.Н. Поездка в Крым в 1836 г. // ЖМНП. – 1837. – Ч.13. – № 3. – С.638.
16. Монгайт А.Л. Рязанская земля. – М., 1961. – С. 14, 324, 339.
17. Левченко М.В. Указ. соч. – С. 383, 384.
18. Якобсон А.Л. Средневековый Херсонес // МИА. – 1950. – № 17. – С.21.
19. Толочко П.П., Гупало К.М., Харламов В.О. Розкопки Києвоподолу 1873 р. // Археологічні дослідження стародавнього Києва. – К., 1976. – С.22. Мал.2; Боровський Я.Є. Археологічні дослідження в "городі" Ярослава // Там же. – С.91; Седова М.В. Ярополк Залесский. – М., 1978. – С. 94.
20. Толочко П.П., Гупало К.М., Харламов В.О. Вказ. праця. – С. 37. Мал.10.
21. Подвигина Н.Л. Очерки социально-экономической и политической истории Новгорода Великого в XII - XIII вв. – М., 1978. – С. 67.
22. Карпов С.П. Итальянская торговля в Трапезунде... // ВВ. – 1983. – Т.44. – С. 82.
23. Голубовский П. Печенеги, торки, половцы // КУИ. – 1883. – № 10. – С. 548.
24. Тимошук Б.А. Древнерусские города Северной Буковины // Древнерусские города. – М., 1981. – С.116 – 136.
25. Грабовский А.С. По поводу польско-византийских отношений в нач. XI в. // ВВ. – 1958. – Т.14. – С.177; Гензель В. Два византийских памятника из Крушвицы // Древняя Русь и славяне. – М., 1978. – С.68.
26. Бадян В.В., Чиперис А.М. Торговля Каффы в XIII - XV вв. // Феодальная Таврика. – К., 1874. – С.184, 189.
27. Котляр Н.Ф. Кладоискательство и нумизматика. – К., 1974. – С.53 – 55; Бадян В.В., Чиперис А.М. Указ соч. – С.187.
28. Рубрук В. Путешествие в восточные страны в 1253 – 1255 гг. – СПб., 1911. – С.85.
29. Тизенгаузен В. Сборник материалов по истории Золотой Орды. – СПб., 1891. – Т.1. – С. 27.

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ:

ВВ	- Византийский временник
ЖМНП	- Журнал Министерства народного просвещения
КУИ	- Киевские университетские известия
МГУ	- Московский гос. университет
МИА	- Материалы и исследования по археологии СССР
СА	- Советская археология
УЗ ЛГПИ	- Ученые записки Ленинградского гос. пед. ин-та им. А.И. Герцена

Деркач-Степанова Т.В.

ПИТАННЯ МЕТАФОРИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ

У науковому пізнанні велику роль відіграє асоціативне мислення, одним із проявів якого є здатність до метафоричних перенесень. Метафора базується на можливості переносно вжитого слова виконувати функцію нової характеристики предмета або явища через його перейменування за схожістю чи подібністю з іншим предметом. Оскільки метафора – це найменування, що виникає як наслідок порівняння предметів або явищ за певною ознакою, то внутрішньою формою нового значення стає саме ця ознака.

Пізнання важко уявити без порівняння. Результати пізнавальної діяльності людини закріплюються в метафоричних значеннях, які розвиваються у словах з конкретно-предметною співвіднесеністю. Це стосується, більшою мірою, становлення абстрактної лексики, яка є результатом метафоризації давніших матеріальних понять. Так з'являється метафоричний спосіб утворення термінів. Метафора як засіб вираження спеціального поняття полегшує передачу знань, асоціюючи спеціальне поняття із загальновідомим, а також "даєт определённую мыслительную установку, определённый подход к понятию» [14, с.91].

У науці метафора є не тільки найменуванням. Більш суттєва функція метафори у пізнанні полягає у

ПИТАННЯ МЕТАФОРИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ

тому, що вона є необхідним засобом мислення, формою наукового міркування. Тому залучення вченими метафор у процеси наукового пізнання видається цілком природним і неминучим.

Аналізуючи та порівнюючи різні наукові термінології, можна повніше та конкретніше з'ясувати значення метафори у ході формування та становлення термінологічних систем, визначити загальне, окреме і специфічне у терміносистемах як природних, так і гуманітарних наук.

Проблема “метафора в нехудожньому тексті” не нова (її висвітлювали у своїх роботах Г. Дядюра, О. Кадомцева, А. Коваль, І. Кочан, Г. Краковецька, Н. Непийвода, Н. Родзевич, Т. Молодід, Т. Харитоновна та ін.)

Але літературознавчий текст у такому аспекті не вивчався. Даний підхід має практичне спрямування, оскільки стосується уміння маркувати у тексті стилістичні засоби, визначати їх експресивність. Літературознавчі дослідження мають своєрідні форми вираження цієї експресивності, не пов'язаної з чуттєвим образом. Тут використання засобів мови спрямоване на створення чіткої виразності.

У роботах літературних критиків останнього десятиліття ХХ – початку ХХІ століття спостерігається активне перенесення до літературознавчого тексту термінів інших галузей знань: філософії, логіки, психології, астрономії, театрознавства, музики, фізики та ін. При цьому вони вживаються в літературознавчому тексті з частковим попереднім значенням, що було безпосередньо прямим у тій терміносистемі, з якої їх залучено. У новому для себе середовищі дані терміни переходять до розряду метафор. У сучасних літературознавчих роботах зацентовані здебільшого іменникові метафори. Наприклад: “драматичний **монтаж**” [16, с.8], “**естетизація** оповіді” [6, с.89], “індивідуалістський **бунт** Лесі Українки” [1, с.224], “літературна еволюція” [8, с.37], “літературний **горизонт**” [15, с.31], “міфологічний **код**” [7, с.96], “музичний **малюнок** твору” [9, с.64], “**опозиція** мистецтва” [1, с.64], “поетична **галактика** [2, с.51], “полярні **площини** у тексті” [4, с.37], “**предтеча** модернізму” [11, с.59], “**рух** діалогів” [5, с.13], “**світ** повісті” [4, с.36], “словесні **формули**” [7, с.93], “**спектр** значень основних понять шевченківського дискурсу” [7, с.137], “**сюжетобудування**” [5, с.13], “сюрреалістичні **колажі**” [3, с.24], “**трансформація** мотиву” [1, с.55], “**формула** слова” [1, с.52], “**характеротворення**” [5, с.13] та ін.

Функціонують у літературно-критичних тестах також метафоричні утворення прикметникового типу: “**монтажна** композиція” [16, с.10], “**невротичний** дискурс” [11, с.226], “**психопатичний** дискурс” [11, с.226], “**психоаналітичний** дискурс” [13, с.266], “**сексуальний** дискурс в поезії і прозі” [12, с.79], “**фінальна** репліка” [1, с.58], “**центральна** тема” [6, с.158] тощо.

Меншою мірою використовується сучасними літературними критиками дієслівна метафора: “Стаття в Петрова **не клеїться**, він повторюється і плутається у власних аргументах” [12, с.294].

Характерно, що переосмислюється й сам термін “метафора”: “Поетична думка не скута жорсткими кайданами **метафори**” [11, с.62-63]; “Лісову пісню загальною метафору можна розглядати як метафору ідеальної комунікації [6, с.51]; “Така комунікативна модель стає **метафорою** жіночого роману” [6, с.47]; “**Метафорою** чоловічого бажання стає у Винниченка місто” [6, с.219].

Слід зазначити також, що в українському літературознавстві відбуваються значні зміни у засобах оцінки, у їх прагматиці, вербальному наповненні образів, що спричинює метафоричну ускладненість розгортання думки в соціальному, естетичному тощо спрямуванні.

Таким чином, можна констатувати, що використання тропів завжди сприяло різнобічному і колоритному відтворенню в мові різноаспектних природних і життєвих явищ. Виразність, емоційність, прозора асоціативність тропів відкрила їм шлях у різні функціональні стилі мови.

Серед мовних образних засобів на особливу увагу заслуговує метафора, яка не просто виділяє будь-яку особливість чи ознаку схожості у предметі або явищі, а передусім підкреслює у них ознаку істотну, найважливішу, що містить у собі певні узагальнення.

Література

1. Агесва Віра. Поетеса зламу століть: Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації. – К.: Либідь, 2001. – 264с.
2. Анкета критиків: Краща книжка 2001р. // Слово і час. – 2002. – № 6. – С.41–52.
3. Бондаренко Алла. Міфософія актуального життєвого простору в художньому мовленні Юрія Тарновського // Слово і час. – 2002. – 7. – С. 21–24.
4. Боярчук Оксана. “Вертеп” А.Любченко – “театр” рухомої рівноваги та життєствердження // Слово і час. – 2002. – №11. – С. 32–40.
5. Голобородько Ярослав. Духовний подіум Миколи Куліша // Диво слово. – 2002. – № 12. – С.10–13.
6. Гундорова Тамара. Femina Melancholica: Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. – К.: Критика, 2002. – 272 с.
7. Забужко Оксана. Шевченків міф України: Спроба філософського аналізу. – К.: Факт, 2001. – 160 с.
8. Кодак Микола. Літературна процесологія: система галузі науки // Слово і час. – 2002. – № 8. – С. 29–38.

9. Кривуляк Олена. Поезія в прозі М.Яцкевича: розкриття можливостей синкретичного жанру // Слово і час. – 2002. – № 6. – С. 62–65.
10. Наєнко Михайло. Історія українського літературознавства: Підручник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 360 с.
11. Павличенко Соломія. Зарубіжна література: Дослідження, та критичне статті. – К.: Видавництво Соломії Павличенко “Основи”, 2001. – 559 с.
12. Павличенко Соломія. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського. – К.: Видавництво Соломії Павличенко “Основи”, 2001. – 328 с.
13. Павличенко Соломія. Теорія літератури. – К.: Видавництво Соломії Павличенко “Основи”, 2002. – 679 с.
14. Подколотинка Т.А. Метафора и типология терминосистем // Филологические науки. – 1992. – № 3. – С. 90–100.
15. Поліщук Володимир. Дмитро Борзяк і його новелістика // Слово і час. – 2002. – № 6. – С. 30–34.
16. Речка Анастасія. Особливості композиції “Драма для читання” // Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 8–11.
17. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія // За заг. редакцією академіка І.К.Білодіда. – К.: Наук. Думку, 1973. – 479 с.
18. Телехова Олександра. Вивчення літературно – критичних праць у школі // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7. – С. 27–30.

ДУБИНЯНСКИЙ Ю.М., ШОСТКА В.И. КОНТРОЛЬ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ В СИСТЕМЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Реформа образования, проводимая в соответствии с Государственной национальной программой "Образование Украины XXI столетия", является одной из важнейших задач развития нашего общества на современном этапе. Основное ее требование – это коренное улучшение качества подготовки специалистов.

Учебный процесс не может осуществляться без надежной и адекватной связи за его ходом и результатом, реализуемой через контроль знаний студентов.

Так как процесс обучения является чрезвычайно сложным и зависит от многих факторов, процесс контроля также оказывается многофакторным и требует получения достоверных статистических данных, необходимых для принятия правильных решений по его управлению.

Особое значение для контроля имеют его объективность, оценка качества и анализ результатов обучения, которые существенно зависят от методов контроля.

Достаточно высокой объективностью при оценке результатов обучения и качества подготовки обладают письменные формы контроля (контрольные работы разного уровня – кафедральные, деканатские, ректорские и т.п.), выполняемые по однотипным заданиям и единым критериям их оценки. Чтобы исключить вероятность списывания, необходимо использовать работы творческого характера с разрешением пользоваться любыми источниками информации.

Устный контроль позволяет наиболее точно установить уровень подготовки. Однако при этой форме контроля на результат оценки существенно влияют субъективные факторы. Поэтому устный контроль лучше всего проводить коллегиально.

Учитывая, что ни одна из форм контроля не может полностью удовлетворить требованиям объективности, необходимо, на наш взгляд, использовать комбинированные виды контроля. Например, предварительный (входной) контроль проводить с помощью тестов с использованием компьютерных средств, затем письменный контроль (кафедральные, деканатские, ректорские контрольные работы) и на заключительном этапе – устный контроль.

Результаты, полученные на разных этапах контроля, имеют смысл лишь при сопоставлении и анализе, которые позволяют существенно улучшить организацию учебного процесса и оценить качество педагогического труда профессорско-преподавательского состава.

Основными задачами системы контроля и управления качеством подготовки специалистов следует считать:

- систематическую оценку качества усвоения учебных дисциплин в процессе обучения;
- проведение всех форм и видов занятий, предусмотренных учебным планом;
- комплексную подготовку специалиста в целом (учет его знаний, навыков и умений с точки зрения практического применения);
- разработку предложений по дальнейшему и всестороннему их улучшению.

На основании вышеизложенного целесообразно осуществлять следующие виды контроля, представленные в виде структурно-логической схемы 1.

Входной (предварительный) контроль проводится перед изучением новой дисциплины по предметам, которые уже изучены студентами и на которые опирается данный курс. Входной контроль проводится в целях выявления уровня подготовки студентов к изучению и усвоению новой учебной дисциплины и